

Dr. sc. Davorin Rudolf ml., izvanredni profesor
Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu

STJECANJE MEĐUNARODNOPRAVNE OSOBNOSTI REPUBLIKE HRVATSKE 25. LIPNJA 1991.

UDK: 341 (497.5)

Pregledni rad

Primljeno: 10.12.2012.

Nastanak Republike Hrvatske kao subjekta međunarodnog prava nije vezan uz njezino međunarodno priznanje, nego uz proglašenje neovisnosti, može se reći uz stjecanje onih prava i dužnosti na njezinu teritoriju koje imaju sve suverene države. Pitanje kada je Republika Hrvatska postala subjektom međunarodnoga prava se tako svodi na pitanje datuma proglašenja i stjecanja pune suverenosti, ili - što je važnije - na pitanje o *efektivnosti* ostvarivanja neovisne vlasti. Prema našem mišljenju je Republika Hrvatska kao subjekt međunarodnoga prava nastala 25. lipnja 1991. donošenjem državnopravnih akata o *suverenosti i samostalnosti*, implicitno i *neovisnosti*, uz faktičnu *efektivnost* vlasti. Brijunskom deklaracijom, 7. srpnja 1991., je Predsjednik Republike Hrvatske preuzeo međunarodnu obvezu o odgodi primjene tih akata na rok od 3 mjeseca. Sabor, koji je isključivo nadležan o tome donijeti odluku, odgodu nije nikada usvojio. Ovdje se radi o sudaru međunarodne pravne obveze i internoga prava. Skloni smo prednost dati međunarodnom pravu i usvojiti gledište da je *primjena* odluka zaista bila i odgođena. Brijunskom deklaracijom nisu stavljeni izvan snage državotvorni akti doneseni 25. lipnja 1991. Učinak te deklaracije se može promatrati dvojako: nastao je *povratak na ranije stanje i gubitak međunarodne pravne osobnosti* Republike Hrvatske. *Poništio se učinak* akata o neovisnosti države, Hrvatska se vratila u status federalne jedinice SFRJ. Prema drugome gledištu su i nadalje ostvarivane puna suverenost i neovisnost, proklamirane 25. lipnja - neovisnost je u kontinuitetu, bez prekida.

Ključne riječi: *postanak Republike Hrvatske subjektom međunarodnog prava, efektivnost vlasti, suverenost, neovisnost, sukcesija.*

O pitanju datuma stjecanja međunarodnopravne osobnosti Republike Hrvatske, odnosno nastanka njenog međunarodnopravnog subjektiviteta, u hrvatskoj znanosti ne postoji suglasnost. Tome se ne treba čuditi, u svijetu znanosti i o drugim važnim pitanjima postoje različite škole. Kod nas se tako pristupa različito, primjerice, i pitanju međunarodnog priznanja Republike Hrvatske. Vrijeme nastanka suvremene, neovisne Republike Hrvatske je dramatičnim povijesnim događajima – na nacionalnoj, europskoj i svjetskoj razini - vrlo bogato vrijeme. Iz toga opusa ćemo izdvojiti hrvatske državopravne akte iz 1991. godine i pažljivo im odmjeriti povijesnu i pravnu težinu.

1. POJAM SUBJEKTA MEĐUNARODNOG PRAVA

Termin *subjekt međunarodnog prava* ili *međunarodna osoba* u literaturi pronalazimo u samim počecima proučavanja međunarodnog prava, u osnovama toga predmeta. Označuje svakoga, u međunarodnom pravnom poretku, s *pravnom i djelatnom sposobnošću*. Pravna sposobnost znači biti u mogućnosti *nositeljem prava i dužnosti*, a *djelatna* je moći svojim djelovanjem proizvoditi pravne posljedice - sklapati *međunarodne ugovore* i sudjelovati u stvaranju *međunarodnih pravnih običaja*. Ukratko – sudjelovati u kreiranju *izvora međunarodnog prava*.

Subjekt međunarodnoga prava djeluje izravno po pravilima toga prava i izravno je podvrgnut međunarodnom pravnom poretku.¹

Subjekti međunarodnog prava su u prvom redu *neovisne države*, zatim *međuvladine organizacije* i u ograničenom smislu *ustanici* - samo prema onome tko ih prizna. Prema novijim gledištima subjekt je i *čovjek*, kao pojedinac.

Za naša razmatranja važno je odgovoriti na pitanje jesu li države međunarodni subjekti od vremena njihova nastanka ili od međunarodnog priznanja. Nadalje, valja odgovoriti na naizgled jednostavno pitanje *kada je nastala Republika Hrvatska*.

2. TEZA I: REPUBLIKA HRVATSKA JE POSTALA SUBJEKT MEĐUNARODNOG PRAVA 15. SIJEČNJA 1992.

2.1. Prema nekim analitičarima Republika Hrvatska je postala subjekt međunarodnoga prava 15. siječnja 1992., onoga dana kada ju je priznala većina država Europske zajednice i neke druge države. Teza se oslanja na tzv. *konstitutivnu teoriju* o priznanju, prema kojoj je priznanje dato od drugih država zapravo jedan od uvjeta za postojanje države, ima *konstitutivni* učinak. Prema ovoj varijanti za nastanak međunarodne osobnosti Republike Hrvatske nije relevantno priznanje dato ranije, od nekolicine drugih država, nego ono od većeg broja država, u međunarodnim odnosima relevantnijih.

2.2. Priznanje države valja razlikovati od priznanja vlade, kada je u nekoj već priznatoj državi vlada došla na vlast neustavnim putem.

2.3. Nova država nastaje kada su ispunjeni uvjeti postojanja stanovništva, teritorija i vlasti.² Prema doktrini *efektivnosti*, vlast nad teritorijem i stanovništvom se mora zaista i provoditi. Vlast mora biti *suverena*, što znači *najviša* na teritoriju,

¹ Andrassy, Bakotić, Vukas, *Međunarodno pravo 1*, Zagreb 1998., str. 53.

² „Privremeno, državna vlast može biti i bez teritorija, točnije rečeno: može ne biti u stanju faktički vršiti vlast nad svojim ranijim teritorijem i nad državljanima koji su i dalje ostali na njemu. Klasičan primjer za to predstavlja Srbija tijekom Prvog svjetskog rata, koja je u cjelini bila okupirana od neprijatelja i čija se vlada nalazila u izbjeglištvu. Isto tako može u ratu jedan dio teritorija, čak i znatan, biti okupiran od neprijatelja. Međunarodno pravo u oba slučaja priznaje i daljnje postojanje okupirane države, jer ne dopušta okupatoru obavljati konačne izmjene teritorijalnog statusa sve do završetka rata i sklapanja mirovnog ugovora.“ – M. Bartoš, *Međunarodno pravo 1*, Beograd 1954., str. 176.

na kojemu je naseljeno stanovništvo. Suverenost znači i da je vlast *isključiva* - ostvarivanja vlasti drugih država na tome području nema.³ Prema drugim državama se isključivost domaće vlasti očituje kao *neovisnost*.

Pitanje kako je država nastala i kakvo joj je ustrojstvo je irelevantno, za postanak neke države je važno jedino *efektivno* djelovanje *neovisne* vlasti na nekom (manje više određenom) području.

Arbitražna komisija konferencije o Jugoslaviji (Badinterova komisija) je, pri davanju mišljenja o pitanjima povezanim s prestankom postojanja SFRJ i nastancima novih država, njenih sljednica, postojanje ovih činjenica potvrdila kao nužnost.

Uz navedena tri, u nekim međunarodnim dokumentima, ugovorima i doktrini se navode i dodatni uvjeti:

a) sposobnost ponašati se po odredbama međunarodnog prava;⁴

b) sposobnost ući u odnose s drugim državama;⁵

c) nastanak se ne smije protiviti temeljnim načelima međunarodnoga prava;

d) prema *konstitutivnoj* teoriji, gledištu koje je u manjini, međunarodno priznanje je četvrti uvjet postojanja države: nova država tek nakon priznanja postaje subjekt međunarodnog prava. Prema tom gledištu priznanje nije isključivo arbitrarano i diskrecijski čin - treba biti u skladu s pravnim načelima.

Međunarodno priznanje je u izravnoj korelaciji sa sposobnošću ući u odnose s drugim državama (pod b).

Druga teorija je *deklaratorna* – priznanje ima čisto *deklaratorni* učinak. Postojanje države neće biti dovedeno u pitanje uskratkom međunarodnog priznanja. Uskraćivanje ili otezanje s priznanjem je isključivo neprijazan čin, pravno dopustiv, jer ne postoji obveza davanja priznanja.

Priznanje ima važne pravne posljedice: brojni zakoni i drugi akti priznate države imaju pravni učinak u državi koja je prizna, priznata država ima pravo na imunitet od sudbenosti pred sudovima države koja ju je priznala, s priznatom državom se mogu sklapati međunarodni ugovori i razmjenjivati diplomatski predstavnici.⁶

Pristalice teorije o deklaratornom učinku priznanja su u većini. Postojanje nove države je stvar *činjenica* (postojanje efektivne vlasti nad naseljenim teritorijem),

³ U suvremenoj međunarodnoj zajednici apsolutne suverenosti, odn. neovisnosti nema. Države su podvrgnute međunarodnom pravnom poretku; u nekim oblastima (ljudska prava, zaštita okoliša) vlast države je izrazito sputana; isprepletenost međudržavnih interesa, političkih i gospodarskih ovisnosti je sve veća. Zbog fenomena *globalizacije* tzv. *međunarodna zajednica* (premda pojam s nedefiniranim sadržajem) ima sve širi utjecaj.

⁴ Prema *Rezoluciji* koju je Institut za međunarodno pravo g. 1936. usvojio glede *priznanja novih država i vlada* – Andrassy, Bakotić, Vukas, *nav. dj.*, str 67.

⁵ Prema *Konvenciji o pravima i dužnostima država*, koju su potpisale američke države u Montevideu g. 1933. – *isto*.

⁶ V. Đ. Degan, *Hrvatska država u međunarodnoj zajednici*, Zagreb 2002., str. 48. i 58.

a pravni učinci toga postojanja se protežu i na države koje ju odbijaju priznati – osobito nakon što ta država postane članicom UN-a.

2.4. Premda je diskrecijski i politički čin, davanje priznanja može biti ograničeno sljedećim pravnim ili političkim obvezama:

a) opća pravna obveza je ne priznati faktična stanja proizašla iz nepoštivanja međunarodnog prava;

b) obvezu na uskratno priznanja nove države može nametnuti Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda svim državama članicama UN rezolucijom temeljenom na glavi VII Povelje;

c) može postojati politička i pravna obveza nepriznavanja države koja faktično postoji, jer joj neovisnost osporavaju politički saveznici države koja želi dati priznanje.⁷

2.5. Međunarodni položaj svih nepriznatih država nije uvijek jednak. Neke nepriznate države u uvjetima apsolutnog političkog bojkota teško uspijevaju sačuvati svoju osobnost, dok neke druge, koje se uspijevaju održati duže vrijeme u uvjetima nepriznanja, uspijevaju zaživjeti kao subjekti međunarodnog prava – uz nužnu *efektivnost* vlasti.

2.6. Konačno i potpuno priznanje (tzv. priznanje *de iure*) po učincima je *retroaktivno* i proteže se od vremena proglašenja neovisnosti priznate države.⁸ Kod država koje su neko vrijeme nepriznate - priznate su nakon proteka izvjesnog vremena, kasnije - je jedino ispravna teorija o deklaratornim učincima priznanja.⁹

Priznanje nove države nema samo deklaratorne učinke. Uvjet je za uspostavljanje normalnih međudržavnih odnosa.¹⁰

2.7. Tezu da je Republika Hrvatska kao subjekt međunarodnoga prava nastala 15. siječnja 1992., kada ju je priznala većina država Europske zajednice i više

⁷ Isto, str. 49.

⁸ „Priznanje svih država ne može uslijediti odmah poslije nastanka nove države. Često ono dolazi mnogo kasnije, naročito ako je u pitanju država od čije se vlasti ustankom oslobodio neki pokoreni narod. Deklaratorni karakter priznanja, međutim, upućuje nužno na to da priznanje djeluje unazad od trenutka postanka države. Ovo zbog toga što priznanje samo konstatira stvarnu činjenicu, a ne unosi u nju neki konstitutivni element.“ – M. Bartoš, *nav. dj.*, str. 206. i 207.

⁹ V. Đ. Degan, *nav. dj.*, str. 57.

¹⁰ „Sjedinjene su Države npr. priznale Sovjetski Savez tek 1934. Predsjednik Franklin Roosevelt je u američkome Ministarstvu vanjskih poslova vidio na zemljopisnoj karti ucrtan prostor jedne velike države bez ikakvih toponima ili potanjih naznaka. Rekli su mu: to je Sovjetski Savez, zemlja koja za nas pravno ne postoji. Roosevelt je bio zaprepašten. Sutradan su Amerikanci uputili notu Moskvi o uspostavi diplomatskih odnosa. Prva Jugoslavija je priznala *de iure* Sovjetski Savez 1941., kad je rat dospio na njezine granice. Pisao sam, stoga, brojna pisma ministrima vanjskih poslova, razgovarao sa stranim predstavnicima u Zagrebu, ukazivao na pozitivne učinke priznanja: ustaljenje povoljnih prilika u čitavome području bivše Jugoslavije, stabiliziranje sigurnosti u regiji, eliminiranje konflikata.“ – D. Rudolf *st.*, *Rat koji nismo htjeli, Hrvatska 1991., Zagreb 1999.*, str. 270.

drugih država, valja odbaciti iz sljedećih razloga:

a) prema većinskom gledištu usvojenom u doktrini i praksi, tako i prema Mišljenju br. 1 Arbitražne komisije o bivšoj Jugoslaviji (Badinterove komisije), učinak priznanja je deklaratoran;

b) priznanje djeluje retroaktivno, od datuma nastanka države (proglašenja neovisnosti).

3. TEZA II: REPUBLIKA HRVATSKA JE MEĐUNARODNU OSOBNOST STJECALA POSTEPENO I STUPNJEVANO, NJENIM PRIZNAVANJEM OD 26. LIPNJA 1991. DO 15. SIJEČNJA 1992.

3.1. Republika Hrvatska je proglasila suverenost i samostalnost 25. lipnja 1991. Sabor je tada usvojio više povijesnih odluka, a nakon tromjesečne odgode njihove primjene konačna odluka o raskidu svih državnopravnih veza sa SFRJ, odnosno o potvrđivanju neovisnosti je donesena 8. listopada 1991. Nakon 25. lipnja, idućih dana i mjeseci su uslijedila priznanja drugih država:¹¹

1.	Slovenija	26. lipnja 1991.	
2.	Litva	30. srpnja 1991.	
3.	Ukrajina	11. prosinca 1991.	
4.	Latvija	14. prosinca 1991.	
5.	Island	19. prosinca 1991.	
6.	Estonija	31. prosinca 1991.	
7.	Vatikan	13. siječnja 1992.	najavljeno 20. prosinca 1991.
8.	San Marino	14. siječnja 1992.	
9.	Njemačka	15. siječnja 1992.	priznala Hrvatsku 19. prosinca 1991., ali je priznanje stupilo na snagu 15. siječnja
10.	Ujedinjeno Kraljevstvo	15. siječnja 1992.	
11.	Italija	15. siječnja 1992.	
12.	Francuska	15. siječnja 1992.	
13.	Španjolska	15. siječnja 1992.	
14.	Nizozemska	15. siječnja 1992.	
15.	Danska	15. siječnja 1992.	
16.	Belgija	15. siječnja 1992.	
17.	Irska	15. siječnja 1992.	
18.	Luksemburg	15. siječnja 1992.	
19.	Portugal	15. siječnja 1992.	
20.	Grčka	15. siječnja 1992.	
21.	Austrija	15. siječnja 1992.	
22.	Bugarska	15. siječnja 1992.	

¹¹ Popis je do datuma primitka Republike Hrvatske u Ujedinjene narode.

23.	Kanada	15. siječnja 1992.	
24.	Mađarska	15. siječnja 1992.	
25.	Malta	15. siječnja 1992.	
26.	Norveška	15. siječnja 1992.	
27.	Poljska	15. siječnja 1992.	
28.	Švicarska	15. siječnja 1992.	
29.	Australija	16. siječnja 1992.	
30.	Argentina	16. siječnja 1992.	
31.	Čile	16. siječnja 1992.	
32.	Češka	16. siječnja 1992.	
33.	Lihtenštajn	16. siječnja 1992.	
34.	Novi Zeland	16. siječnja 1992.	
35.	Slovačka	16. siječnja 1992.	
36.	Švedska	16. siječnja 1992.	
37.	Urugvaj	16. siječnja 1992.	
38.	Finska	17. siječnja 1992.	
39.	Rumunjska	18. siječnja 1992.	
40.	Albanija	21. siječnja 1992.	
41.	Bosna i Hercegovina	24. siječnja 1992.	
42.	Brazil	24. siječnja 1992.	
43.	Paragvaj	27. siječnja 1992.	
44.	Bolivija	29. siječnja 1992.	
45.	Turska	6. veljače 1992.	
46.	Makedonija	12. veljače 1992.	
47.	Rusija	17. veljače 1992.	
48.	Kirgistan	26. veljače 1992.	
49.	Kolumbija	3. ožujka 1992.	
50.	Iran	15. ožujka 1992.	
51.	Peru	15. ožujka 1992.	
52.	Japan	17. ožujka 1992.	
53.	Libija	17. ožujka 1992.	
54.	Cipar	30. ožujka 1992.	
55.	Tadžikistan	2. travnja 1992.	
56.	Južnoafrička Republika	3. travnja 1992.	
57.	Sjedinjene Američke Države	7. travnja 1992.	
58.	Koreja	15. travnja 1992.	
59.	Egipat	16. travnja 1992.	
60.	Izrael	16. travnja 1992.	
61.	Ujedinjeni Arapski Emirati	18. travnja 1992.	
62.	Sudan	21. travnja 1992.	
63.	Alžir	24. travnja 1992.	
64.	Tunis	26. travnja 1992.	
65.	Kina	27. travnja 1992.	
66.	Maroko	27. travnja 1992.	
67.	Oman	28. travnja 1992.	

68.	Tajland	2. svibnja 1992.	
69.	Filipini	5. svibnja 1992.	
70.	Malezija	4. svibnja 1992.	
71.	Venezuela	6. svibnja 1992.	
72.	NR Koreja	8. svibnja 1992.	
73.	Indija	11. svibnja 1992.	
74.	Pakistan	11. svibnja 1992.	
75.	Singapur	15. svibnja 1992.	
76.	Indonezija	16. svibnja 1992.	
77.	Jordan	17. svibnja 1992.	

3.2. Istoga dana kada je Republika Hrvatska proglasila suverenost i samostalnost, slične akte o neovisnosti je donijela i Republika Slovenija. Već sutradan su se dvije države uzajamno priznale.¹²

U isto vrijeme s razdruživanjem SFR Jugoslavije, tekao je i proces razdruživanja SSSR. U tome procesu su prednjačile države Baltika i Ukrajina. Od tih država prva je Hrvatsku priznala Litva, a ostale su priznale Hrvatsku već tijekom 1991. U doba davanja priznanja Hrvatskoj te su države i same bile tek djelomično priznate.

Od ostalih država, općepriznatih, Hrvatsku je prvi priznao Island. Ta država je također prva priznala i baltičke republike. Istoga dana je objavila priznanje Njemačka, a ono je trebalo stupiti na snagu 15. siječnja 1992. Priznanje su najavile i Italija, Švedska i Vatikan.

Vatikan je priznao Hrvatsku 13. siječnja, a San Marino 14. siječnja.

Dana 15. siječnja 1992. Hrvatsku je priznalo svih 12 tadašnjih članica Europske zajednice, te još i Austrija, Kanada, Bugarska, Mađarska, Poljska, Malta, Norveška i Švicarska. Sljedećeg dana uslijedilo je priznanje i nekih drugih država. Do kraja siječnja Hrvatsku su priznale 44 države. Dan 15. siječnja se obilježava kao *Dan priznanja Hrvatske*, premda nije državni praznik.

Rusija je Hrvatsku priznala u veljači, Japan u ožujku, SAD u travnju, a Indija u svibnju.

Na sjednici Glavne skupštine UN 22. svibnja 1992. koju je vodio saudijski veleposlanik Sinan Shihabi, Hrvatska je aklamacijom *primljena u članstvo Ujedinjenih naroda*. Uz Hrvatsku nove su članice postale Slovenija i Bosna i Hercegovina. Do 31. prosinca 1995. Hrvatsku su priznale 124 države.

Sredinom 2010. Hrvatsku još nije formalno priznalo 20 država.¹³

3.3. U pravnoj znanosti se na neke subjekte primjenjuje kriterij stupnjevanosti osobnosti (subjektiviteta). Kada se raspravlja o tome jesu li subjekti međunarodnog prava, za njih se usvaja kriterij stupnjevanja osobnosti po intenzitetu.¹⁴

¹² Toga dana je započela i oružana intervencija JNA u Sloveniji.

¹³ Izvor: *Wikipedia*.

¹⁴ Vidi V. Đ. Degan, *Međunarodno pravo*, Zagreb 2011., str. 463. i 465. Radi se o raspravi o tome je li

Za temeljni subjekt međunarodnoga prava – države – se može primijeniti isti kriterij. Dakle, prema ovom gledištu se međunarodnopravna osobnost (subjektivitet) Republike Hrvatske stjecala *postupno, stupnjevano*, u dužem vremenskom razdoblju, *međunarodnim priznanjima* od 26. lipnja 1991. do 15. siječnja 1992.

U odnosu na Republiku Sloveniju Republika Hrvatska je stekla puni međunarodnopravni subjektivitet 26. lipnja.¹⁵ Na ostale države se međunarodnopravni subjektivitet Republike Hrvatske počeo protezati od dana davanja njihovoga priznanja.

Teza o postepenom, stupnjevanom razvoju subjektiviteta Republike Hrvatske je isključivo vezana uz *konstitutivnu* teoriju o učincima priznanja, pa je valja odbaciti.

4. TEZA III: REPUBLIKA HRVATSKA JE MEĐUNARODNOPRAVNU OSOBNOST STEKLA 25. LIPNJA 1991.

4.1. Na referendumu održanom 19. svibnja 1991. u Republici Hrvatskoj, tada još federalnoj jedinici SFRJ, većina građana je odgovorila potvrdno na pitanje:

„Jeste li za to da Republika Hrvatska, kao suverena i samostalna država, koja jamči kulturnu autonomiju i sva građanska prava Srbima i pripadnicima drugih nacionalnosti u Hrvatskoj, može stupiti u savez suverenih država s drugim republikama (prema prijedlogu Republike Hrvatske i Republike Slovenije za rješenje državne krize SFRJ)?“¹⁶

Građani su se u izboru između federacije i konfederacije izjasnili za konfederaciju. Rezultat referenduma je bio i osnov za donošenje povijesnih odluka Sabora Republike Hrvatske 25. lipnja 1991. Doneseni su sljedeći akti:

- a) *Ustavna odluka o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske,*¹⁷
- b) *Deklaracija o proglašenju suverene i samostalne Republike Hrvatske,*¹⁸ i
- c) *Povelja o pravima Srba i drugih nacionalnosti u Republici Hrvatskoj.*¹⁹

4.2. Ustavna odluka o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske glasi:

Na temelju članka 140. stavka 1. Ustava Republike Hrvatske,

- u skladu s neotuđivim, nepotrošivim, nedjeljivim i neprenosivim pravom

čovjek, kao pojedinac, subjekt međunarodnog prava.

¹⁵ Primjer ograničenog subjektiviteta, međunarodnopravne osobnosti samo u odnosu na onoga tko je dao priznanje, su ustanici i oslobodilački pokreti.

¹⁶ Referendumu je pristupilo 83,56% ukupnoga broja glasača, a za ovaj prijedlog je glasovalo 93,24% glasača koji su izašli na referendum.

¹⁷ *Narodne novine br. 31/91.*

¹⁸ *Isto.*

¹⁹ *Isto.*

hrvatskog naroda na samoodređenje, uključujući i pravo na razdruživanje i udruživanje s drugim narodima i državama, te suverenitetom Republike Hrvatske koji pripada svim njezinim državljanima,

- izvršavajući volju naroda očitovanu na referendumu 19. svibnja 1991,

- s obzirom na činjenicu da SFRJ ne djeluje kao ustavno-pravno uređena država, te da se u njoj grubo krše ljudska prava, prava nacionalnih manjina i prava federalnih jedinica,

- imajući u vidu da federativno uređenje Jugoslavije ne omogućuje rješavanje državno-političke i gospodarske krize i da među republikama SFRJ nije došlo do sporazuma koji bi omogućio preustrojstvo federativne savezne države u savez suverenih država,

- izjavljujući da Republika Hrvatska uvažava jednaka prava drugih republika dosadašnje SFRJ u težnji da s njima jednako-pravno, demokratski i mirnim putem postupno uređuje sva pitanja iz dosadašnjeg zajedničkog života, poštujući njihovu suverenost i teritorijalnu cjelovitost, izražavajući spremnost da se s njima, kao samostalna i neovisna država, sporazumijeva o gospodarskim, političkim, obrambenim i drugim vezama, Sabor Republike Hrvatske donosi:

USTAVNU ODLUKU

o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske

I.

Republika Hrvatska proglašava se suverenom i samostalnom državom.

II.

Ovim činom Republika Hrvatska pokreće postupak razdruživanja od drugih republika i SFRJ. Republika Hrvatska pokreće postupak za međunarodno priznavanje.

III.

Međunarodni ugovori koje je sklopila i kojima je pristupila SFRJ primjenjivat će se u Republici Hrvatskoj ako nisu u suprotnosti s Ustavom i pravnim poretkom Republike Hrvatske, na temelju odredaba međunarodnoga prava o sukcesiji država u pogledu ugovora.

IV.

Na području Republike Hrvatske važe samo zakoni koje je donio Sabor Republike Hrvatske, a do okončanja razdruživanja i savezni propisi koji nisu stavljeni izvan snage. Republika Hrvatska preuzima sva prava i obveze koja su Ustavom Republike Hrvatske i Ustavom SFRJ bila prenesena na tijela SFRJ. Postupak preuzimanja tih prava i obveza uredit će se ustavnim zakonom.

V.

Državne granice Republike Hrvatske su međunarodno priznate državne granice

dosadašnje SFRJ u dijelu u kojem se odnose na Republiku Hrvatsku, te granice između Republike Hrvatske i Republike Slovenije, Bosne i Hercegovine, Srbije i Crne Gore u okviru dosadašnje SFRJ.

VI.

Prihvaćajući načela Pariške povelje, Republika Hrvatska jamči svima svojim državljanima nacionalna i sva druga temeljna prava i slobode čovjeka i građanina, demokratski poredak, vladavinu prava i sve ostale najviše vrednote svoga ustavnog i međunarodnog pravnog poretka.

VII.

Ova ustavna odluka stupa na snagu kada ju proglasi Sabor Republike Hrvatske.

4.3. Tekst Deklaracije o proglašenju suverene i samostalne Republike Hrvatske glasi:

Na temelju članka 140. stavka I. Ustava Republike Hrvatske, Sabor Republike Hrvatske donosi

DEKLARACIJU

o proglašenju suverene i samostalne Republike Hrvatske

Polazeći od trinaeststoljetne drevno-pravne tradicije na tlu između Jadrana, Drave i Mure, hrvatski narod je sačuvao samosvijest o vlastitom identitetu i o pravu na samobitnost i neovisnost u samostalnoj i suverenoj državi Hrvatskoj. Stjecajem povijesnih okolnosti, nalazeći se na razmeđu istočnog i zapadnog kršćanstva dviju često suprotstavljenih civilizacija i kultura te različitih političkih, gospodarskih i inih interesa, hrvatski je narod stoljećima branio svoju narodnu državu, a time i narode zapadno od svojih domovinskih granica. Hrvatski je narod bio pod vlašću hrvatskih narodnih vladara te Hrvatskoga sabora samostalan ili pak u personalnim i ugovornim unijama i državno-pravnim savezima s drugim narodima, ali uvijek budno pazeći na očuvanje svoje drevne samobitnosti i suvereniteta. Hrvatski narod sačuvao je i u najtežim povijesnim uvjetima dio svoga nacionalnog prostora i glavni grad Zagreb sa svim obilježjima hrvatskoga državnog suvereniteta čuvari i nositelji kojega bijahu - nakon narodnih vladara - Hrvatski sabor i hrvatski banovi koji imaju ovlasti podkraljeva u vrijeme kada je Kraljevina Hrvatska bila udružena s drugim državama. Hrvatski je sabor očuvao predaje o hrvatskom povijesnom pravu i održao hrvatsku državnu samobitnost tijekom sveukupne povijesti, po čemu je hrvatski narod jedan od najstarijih državotvornih povijesnih naroda Europe.

II.

U razdoblju nametnutoga centralističkoga i totalitarnoga sustava SFRJ, Republika Hrvatska nije mogla promicati i štiti svoje političke, gospodarske, kulturne i ine interese pa je stoga neprestano jačala težnja za razdruživanjem iz jugoslavenske državne zajednice.

Danas smo suočeni i s pokušajima da se organiziranim odmetništvom i terorizmom, poticanim izvan Republike Hrvatske narušava ustavni poredak i integritet Republike Hrvatske, štoviše, da se spriječi provedba volje hrvatskoga naroda i svih građana Republike Hrvatske koja je očitovana na izborima i ozakonjena u Ustavu Republike Hrvatske, a osobito na referendumu za suverenost, neovisnost i samostalnost u odnosu na druge republike SFRJ i ostale susjedne države. Hrvatski je narod zajedno sa svim građanima koji Republiku Hrvatsku smatraju svojom domovinom odlučan da svim snagama brani svoju samostalnost i teritorijalnu cjelovitost od bilo čije agresije.

III.

Republika Hrvatska jest demokratska pravna i socijalna država, u kojoj su najviše vrednote ustavnoga poretka: sloboda, jednakost, nacionalna ravnopravnost, mirotvorstvo, socijalna pravda, poštivanje prava čovjeka, pluralizam i nepovredivost vlasništva, očuvanje prirodna i čovjekova okoliša, vladavina prava i demokratski višestranački sustav. Republika Hrvatska jamči Srbima u Hrvatskoj i svim nacionalnim manjinama koje žive na njezinu tlu poštivanje svih ljudskih i građanskih prava, a osobito slobodu izražavanja i njegovanja nacionalnog jezika i kulture, kao i političkog organiziranja. Republika Hrvatska štiti prava i interese svojih državljana bez obzira na vjersku, etničku i rasnu pripadnost.

Republika Hrvatska jamči, u skladu s pravilima međunarodnoga prava, drugim državama i međunarodnim organizacijama da će u cijelosti i savjesno izvršavati sva prava i obveze kao pravni sljednik dosadašnje SFRJ u dijelu koji se odnosi na Republiku Hrvatsku.

IV.

Republika Hrvatska je i po dosadašnjim ustavima FNRJ i SFRJ imala pravo na samoodređenje uključujući i pravo na otcjepljenje. Republika Hrvatska uspostavljaajući se kao samostalna i suverena država, koja je do sada dio svojih suverenih prava ostvarivala u zajednici s drugim republikama i autonomnim pokrajinama u SFRJ, mijenja svoj položaj i državno-pravni odnos spram SFRJ, pristajući na sudjelovanje u pojedinim njezinim institucijama i službama od zajedničkog interesa u funkciji razdruživanja. Dok traje razdruživanje treba utvrditi prava i obveze, odnosno udjel Republike Hrvatske u cjelokupnoj pokretnoj i nepokretnoj imovini i pravima dosadašnje SFRJ. Proglašenjem Ustavne odluke o osamostaljenju Republika Hrvatska otpočinje postupak razdruživanja od ostalih republika i SFRJ. Želeći da se ovaj postupak što prije okonča na demokratski i miroljubivi način, poštujući interese svih republika i autonomnih pokrajina koje su činile SFRJ.

Proglašenjem Ustavne odluke o osamostaljenju ostvarene su pretpostavke za priznavanje Republike Hrvatske kao međunarodno-pravnog subjekta, za što će Predsjednik i Vlada Republike Hrvatske poduzeti sve određene korake.

Ovom Ustavnom odlukom sadašnje granice Republike Hrvatske postaju državne granice prema drugim republikama i susjednim državama dosadašnje

SFRJ.

Na području Republike Hrvatske važe samo zakoni koje je donio Sabor Republike Hrvatske, a do okončanja razdruživanja i savezni propisi koji nisu stavljeni izvan snage. Sva pitanja koja u ovom trenutku ne mogu biti riješena, kao što su položaj JNA, savezna diplomacija, razdioba zajedničkih prava i obveza bit će uređena posebnim dogovorom - ugovorom između Republike Hrvatske i ostalih federalnih jedinica i SFRJ u postupku razdruživanja. Dok traje razdruživanje, Republika Hrvatska priznaje samo one savezne institucije u kojima se odlučuje na osnovama pariteta i suglasnosti.

Savezna tijela ne mogu djelovati na teritoriju Republike Hrvatske, osim ako to Vlada Republike Hrvatske za pojedini slučaj privremeno ne odobri.

Republika Hrvatska povlači svoje predstavnike iz Saveznoga vijeća Skupštine SFRJ, kojemu je istekao mandat, a njegovo je postojanje nepotrebno u postupku razdruživanja. Republika Hrvatska smatra da Vijeće republika i pokrajina može obavljati ulogu parlamentarnog razmatranja problema razdruživanja.

V.

Republika Hrvatska priznaje puni suverenitet i međunarodno-pravni subjektivitet novim državama koje nastaju razdruživanjem SFRJ u okviru postojećih granica SFRJ i u okviru njihovih međusobnih granica utvrđenih dosadašnjim ustavom ili međusobnim dogovorom na demokratski način. Uspostavom samostalnosti i suverenosti Republika Hrvatska ne želi prekid odnosa s drugim republikama niti poremećaj u gospodarskim, prometnim i financijskim odnosima ili poslovanju. Republika Hrvatska uspostaviti će posebni ugovorni odnos s Republikom Slovenijom, stvarajući savez dviju samostalnih suverenih država. Republika Hrvatska poziva i ostale republike dosadašnje SFRJ na stvaranje saveza suverenih država pod sljedećim pretpostavkama: priznavanje međusobnog državnog suvereniteta i teritorijalnog integriteta; uzajamno uvažavanje, priznavanje političkog pluralizma i demokracije, pluralizma vlasništva i tržišnog gospodarstva, djelotvorno poštivanje ljudskih prava, prava nacionalnih manjina i drugih civilizacijskih vrednota slobodnoga svijeta, kao i spremnost na recipročni dogovor i ugovor o svim spornim pitanjima koja postoje između pojedinih republika suverenih država.

Republika Hrvatska polazi od stanovišta da bi savez suverenih država s Republikom Slovenijom kao i s ostalim republikama, utemeljen na osnovama ugovorne, dobrovoljne i interesne zajednice, mogao biti od koristi za sve republike dosadašnje SFRJ pod uvjetom da se poštuju međusobni interesi po važećim propisima međunarodnog prava, posebno onih na kojima se zasniva i izgrađuje Europska zajednica, jer ta načela pokazuju životnost i praktičnu djelotvornost i ona su putokaz koji će i u budućem savezu suverenih država, do ulaska u Europsku zajednicu, osigurati mir, prosperitet i međunarodno uvažavanje.

4.4. Hrvatska i slovenska odluka o suverenosti su bile primjenjivane do 7.

srpnja 1991., kada je Brijunskim sporazumom njihova primjena suspendirana²⁰, stavljena u mirovanje za tri mjeseca. Do suspenzije je došlo u nadi da će se umiriti nastali oružani sukobi u Sloveniji i Hrvatskoj. U tome se uspjelo glede Slovenije (tamo je druga strana u sukobu bila federalna vojska, JNA, koja je oružano intervenirala navodno zbog slovenskoga preuzimanja nadzora nad vanjskim granicama federacije), ne i Hrvatske.

Valja istaknuti da Brijunskom deklaracijom *nisu stavljeni izvan snage* akti doneseni 25. lipnja 1991. o nastanku države Hrvatske, već je samo privremeno, na određeni rok, *odgođena* njihova primjena.²¹

4.5. Upravo u danima neposredno nakon donošenja hrvatske odluke o suverenosti, za vrijeme dok je ona bila u primjeni, Jugoslavenska narodna armija - podložna naredbama srpskoga državnog vrha - je, uz pomoć srpskih dobrovoljaca i paravojnih postrojbi, započela širu, ofenzivnu i intenzivnu vojnu akciju na hrvatskom teritoriju, okupiravši dio Baranje.²²

Europska zajednica je, reagiravši na nasilje, u bivšu SFRJ poslala ministre vanjskih poslova Italije, Luxemburga i Nizozemske - Gianni De Michelisa, Jacques Poosa i Hans Van Den Broeka, na čiju inicijativu je i došlo do Brijunske deklaracije.

4.6. U pravnoj i povijesnoj literaturi je sporan datum nastanka Republike Hrvatske kao neovisne države. Neki autori upozoravaju da je aktima od 25. lipnja proglašena „suverenost i samostalnost“, ne izrijeком i neovisnost.²³

Pisci koji odriču početak neovisnosti Hrvatske s danom 25. lipnja 1991. iznose sljedeće argumente:

a) neovisnost nije izrijeком proglašena,

²⁰ Suspenzija *lat.* – privremeno uklanjanje, privremeno obustavljanje, odgoda, odgađanje – B. Klaić, *Rječnik stranih riječi*, Zagreb 1990., str. 1293.

²¹ D. Rudolf st., *Enciklopedijski rječnik međunarodnoga prava mora*, Zagreb 2012., str. 223. i 224. „Ostaje, dakle, 25. lipanj dan stvaranja samostalne i neovisne Republike Hrvatske.“ – Isto.

²² Evo nekoliko primjera opisa karaktera i uzroka oružanog sukoba u Hrvatskoj: „u bivšim jugoslavenskim republikama je izbio krvavi građanski rat i kasnije međunarodni oružani sukob kada su Srbija i Crna Gora odbile prihvatiti različite deklaracije o neovisnosti drugih republika“. – S. Breau, *International Law, Questions and Answers*, New York 2011., str. 71.

„Milošević je poslao JNA, u lipnju 1991., na Sloveniju... pa na Hrvatsku...“ – D. P. Hupchick and H. E. Cox, *The Palgrave Concise Historical Atlas of the Balkans*, New York 2001., Map 49.

O uzrocima oružanih sukoba na prostoru bivše SFRJ: „Nakon pada komunističke vladavine između 1987. i 1990. službeni mediji u Srbiji, Kosovu, Crnoj Gori i Hrvatskoj su bili puni mržnje i huškanja na paniku, što je pripremlilo populaciju nekih regija i republika na međuetnički sukob“ – C. Carmichael, *Ethnic Cleansing in the Balkans*, London – New York 2002., str. 33.

²³ „Dojam Dimitrija Rupela, tadašnjeg ministra vanjskih poslova (Slovenije, op. D. R.) na sastancima na kojima su hrvatska i slovenska strana usklađivale zajedničku politiku bio je da je „slovenska delegacija bila iznenađena činjenicom da hrvatska vlada nije imala ništa spremno“. I dok Hrvatska uistinu nije imala pripremljene stvarne mjere te je njezino osamostaljenje imalo više **deklaratorni** i **simbolički** karakter (podcrtao D. R.), slovenske su vlasti odmah po objavljivanju neovisnosti pokušale iskazati svoj suverenitet u najdoslovnijem smislu.“ – I. Goldstein, *Hrvatska 1918. – 2008.*, Zagreb 2008., str. 694.

b) Ustavnom odlukom se navodi da se postupak razdruživanja od drugih republika i SFRJ tek pokreće,

c) pristaje se na sudjelovanje u pojedinim institucijama SFRJ i službama od zajedničkog interesa u funkciji razdruživanja,

d) Vijeće republika i pokrajina može obavljati ulogu razmatranja razdruživanja,

e) Hrvatska nije povukla svoga člana iz Predsjedništva SFRJ.²⁴

4.7. Argumenti pisaca koji tvrde da je aktima 25. lipnja proglašena *neovisnost*, čime je, uz faktičko provođenje vlasti, Republika Hrvatska postala *subjekt međunarodnog prava* su:

a) jedna od odlika pune *suverenosti* je *neovisnost* od svake druge vlasti.²⁵ Republika Hrvatska, u razdoblju 25. lipnja – 7. srpnja 1991. nije dijelila suverenost sa federalnim organima.

Osim suverenosti, aktima od 25. lipnja je proglašena i samostalnost. Samostalnost je sinonim za neovisnost.²⁶

Neovisnost znači da država s potpunom nadležnošću može upravljati svojim unutarnjim ili međunarodnim poslovima. *Pravno je neograničena* (o tome postoji pravna pretpostavka), osim u djelovanju međunarodnog prava.²⁷

b) Republika Hrvatska nije više bila federalna jedinica SFRJ. Njen odnos

²⁴ V. Đ. Degan, *Hrvatska država u međunarodnoj zajednici*, Zagreb 2002., str. 240. i 241.

²⁵ V. Ibler u *Rječniku međunarodnog javnog prava* (Zagreb 1987., str. 307.) pod pojmom „*Suverenost*“ navodi: (od franc. *Souverain* – neograničen, najviši, *nezavisan*) – svojstvo subjekta međunarodnog prava na temelju kojega on ima vlast da naređuje osobama na svojem području, na temelju kojega je *nezavisan od svake druge vlasti (podcrtao D.R.)*, slobodan u odlučivanju, a također ima najvišu vlast nad načelno svim osobama i stvarima na određenom području... Uz naziv suverenost javlja se, u doktrini i praksi, i naziv nezavisnost, ponekad kao sinonim, a ponekad u nejasnom odnosu prema nazivu suverenost.

²⁶ V. Anić, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb 1998., str. 1032.:

samostalan – koji je sam za sebe, neovisan o drugima; nezavisan

samostalno – samo za sebe; nezavisno, slobodno.

Isto, str. 628.:

nezavisan – onaj koji ne zavisi od drugoga, koji samostalno i bez tuđeg utjecaja oblikuje svoje misli, djelovanje i način postojanja.

U aktima od 25. lipnja se željelo, među ostalim, izbjeći riječ *neovisnost* ili *nezavisnost* zbog neugodnog povijesnog sjećanja i izbjegavanja usporedbe sa Nezavisnom Državom Hrvatskom.

„*Suverenost se u međunarodnome pravu definira kao vrhovna vlast države na njezinu području koja isključuje vlast drugih država, i nije podvrgnuta nikakvoj višoj vlasti. U odnosu na inozemstvo, suverenost se očituje kao neovisnost*“ – V. Đ. Degan, *Međunarodno pravo*, Zagreb 2011., str. 214.

U teoriji se razmatra i pitanje tzv. *podijeljene suverenosti*, između federacije kao cjeline i federalnih jedinica (također država), u oblastima gdje su ovlasti federalnih jedinica izražene. Radi se o podjeli nadležnosti, pa po nekim pitanjima može doći do *podijeljene nadležnosti* između federalne jedinice i federacije, a po nekim pitanjima do *isključive nadležnosti* (bilo federacije, bilo federalne jedinice). Jednaki kriterij se može primijeniti i na druga samoupravna područja. Radi se o dijeljenju pojma suverenosti prema nadležnostima (djelatnostima), odnosno prema *suverenim pravima*.

²⁷ D. P. O’Connell, *International Law, Volume One*, London – New York 1965, str. 320.

prema bivšim zajedničkim, federalnim tijelima i ostalim članicama federacije se temeljito promijenio. Postao je labav poput odnosa u konfederaciji, savezu država. Opseg nadležnosti zajedničkih organa je vrlo uzak, i to po načelu pariteta i obvezatne suglasnosti, ograničen na proces razdruživanja, među ostalim na proces raspodjele prava i obveza.

Svakako, o *konfederaciji se ne radi*, jer o tome nema osnivačkoga, temeljnoga ugovora. Takav bi ugovor, da je postojao, bio međunarodni.

Ipak, odnos između Republike Hrvatske i zajedničkih tijela (federalnih) se *praktički* najviše približio ovom modelu. Hrvatska ga je u to vrijeme predlagala kao kompromisni način izlaska iz državne krize. U *Deklaraciji o suverenosti i samostalnosti* se izrijeком spominju u konfederacijama klasični zajednički resori, JNA (vojska) i vanjski poslovi, kao organi u kojima Hrvatska još uvijek sudjeluje i koji su podložni procesu razdruživanja.²⁸

Savezna država je, svakako, u dotadašnjem obliku *prestala postojati*, ušla je u *proces nestanka*.²⁹

Treba istaknuti da su u *savezu država* (konfederaciji) države članice, svaka za sebe, posebni *subjekti* međunarodnoga prava: imaju međunarodnopravnu osobnost. Prema većini gledišta u Hrvatskoj, u razdoblju od 25. lipnja do 7. srpnja 1991. su je imale i Slovenija i Hrvatska.

c) Republika Slovenija je, činom priznanja Republike Hrvatske 26. lipnja, kao i Litva 30. srpnja, dala do znanja da priznaje hrvatsku neovisnost.

d) Brijunskom deklaracijom su suspendirani akti o neovisnosti Slovenije i Hrvatske. Da neovisnost nije faktički proglašena, ne bi bilo potrebe odgađati njenu primjenu.

e) Sve države koje su kasnije Hrvatskoj dale priznanje su priznale pravo te teritorijalne cjeline (naroda) na samoodređenje. Samoodređenje je formalno postignuto već aktima od 25. lipnja, koji nisu ništa manje legitimni nego kasniji akt o neovisnosti, od 8. listopada.

f) Arbitražna komisija Konferencije o bivšoj SFRJ je u Mišljenju br. 1 i 11 navela da su Hrvatska i Slovenija upravo svoju *neovisnost* proglasile 25. lipnja.

g) Obvezatna suglasnost, koja se spominje u aktima 25. lipnja, bez koje predstavnici Republike Hrvatske neće sudjelovati u radu zajedničkih organa, podrazumijeva da se niti jedna odluka tih organa ne može donijeti uz protivljenje hrvatskih predstavnika. To je odlika donošenja političkih i pravnih odluka *suverenih* (i *neovisnih*) država, kada za zajedničke odluke pridržavaju *pravo veta*. Već je federalni *Ustav 1974.* u srbijanskim političkim krugovima kritiziran kao

²⁸ Zajednički poslovi uvjetovani zajedničkim ciljem kod konfederacija su u pravilu zajednička obrana, vanjski poslovi i uzajamno pomaganje – *Rječnik historije države i prava*, Zagreb 1968., str. 712.

²⁹ „Sve do proljeća 1991. godine predsjednik Tuđman bio je spreman i na kompromisna rješenja o većoj hrvatskoj samostalnosti unutar Jugoslavije, ali sve snažniji pritisci na Hrvatsku i učestale oružane provokacije bile su povod da se proglasi **puna neovisnost** (podcrtao D. R.). Stoga je 25. lipnja Sabor donio Ustavnu odluku o suverenosti i samostalnosti Hrvatske te Deklaraciju o proglašenju samostalne i suverene Republike Hrvatske.“ – I. Goldstein, *nav. dj.*, str. 694.

konfederalni, uz argument da načelo dogovaranja i usuglašavanja promovirano tadašnjim ustavnopravnim poretkom ne odgovara federalnom ustroju zajedničke države, pa i njenom nazivu (*Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija*).³⁰

Usponom Miloševićeva režima u Srbiji odnosi u federaciji su se bitno promijenili.

4.8. Podrobnije ćemo analizirati akte od 25. lipnja.

4.8.1. Ustavna odluka o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske

a) U preambuli Ustavne odluke se izražava spremnost Republike Hrvatske da se s drugim republikama dotadašnje SFRJ sporazumijeva kao „samostalna i neovisna država“. Neovisnost je, dakle, izrijeckom spomenuta kao opis *sadašnjega ili željenog stanja*, a za SFRJ je upotrijebljen naziv „*dosadašnja*“, što znači da joj se odriče postojanje u dotadašnjem obliku;

b) U Ustavnoj odluci od 25. lipnja se spominje da se počinje ishoditi međunarodno priznanje. Do priznanja ne može doći ako država nije *neovisna*: organi vlasti u Hrvatskoj su smatrali da je neovisnost *praktički* ostvarena.

c) Međunarodni ugovori koji su obvezivali SFRJ primjenjivat će se u Hrvatskoj jedino „*ako nisu u suprotnosti s Ustavom i pravnim poretkom ove države, i to na temelju odredaba međunarodnoga prava o sukcesiji država u pogledu ugovora*“. Odredbe međunarodnoga prava o sukcesiji država se mogu primjenjivati ako je sukcesija *stvarno i nastupila*; tvorcima Ustavne odluke su očito smatrali da je datum sukcesije tom odlukom i nastupio;

d) „*Na području Republike Hrvatske vrijede samo oni zakoni koje je donio Sabor Republike Hrvatske, a do okončanja razdruživanja i savezni propisi koji nisu stavljeni izvan snage*“. Tijekom razdruživanja vrijede samo *oni* savezni propisi koje *želi hrvatski Sabor*;

e) Republika Hrvatska „*preuzima sva prava i obveze*“ koji su ustavima (hrvatskim i saveznim) bili preneseni na tijela SFRJ (t. IV, st. 2. Ustavne odluke). Ona suverena prava koja su bila prenesena na federaciju, od sada preuzima Republika Hrvatska: ostvaruje, znači, punu suverenost.³¹ *Postaje međunarodni pravni subjekt, jer stječe punu pravnu (i djelatnu) sposobnost.*

4.8.2. Deklaracija o proglašenju suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske

a) U t. I. st. 1. je napisano da je hrvatski narod sačuvao samosvijest o „*pravu na samobitnost i neovisnost u samostalnoj i suverenoj državi Hrvatskoj*“. Ovom

³⁰ Savezna država je nedvojbena imala konfederalne elemente. - Andrassy, Bakotić, Vukas, *Međunarodno pravo I*, Zagreb 1995., str. 106.

³¹ „*Kod federacije, općenito, više suverenih država udružuje se u jednu državu ustupajući dio svog suvereniteta novoj saveznoj državi*“. – *Rječnik historije države i prava*, Zagreb 1968., str. 712. Ustavnom odlukom se onaj dio suvereniteta (suverenih prava) koji je bio ustupljen središnjim organima savezne države vraća Hrvatskoj, čime Hrvatska prestaje biti federalnom jedinicom.

Deklaracijom, dakle, narod u samostalnoj i suverenoj državi Hrvatskoj ostvaruje upravo „*pravo na neovisnost*“.

b) U t. II. st. 2. piše da je referendum od 19. svibnja 1991. bio „*za suverenost, neovisnost i samostalnost u odnosu na druge republike SFRJ i ostale susjedne države*“. Referendum, kojim je očitovana volja državljana Republike Hrvatske je, među ostalim, bio o *neovisnosti* države, a volja građana se ispunjava aktima od 25. lipnja;

c) U t. III. st. 4. Republika Hrvatska jamči da će „*izvršavati sva prava i obveze kao pravni sljednik dosadašnje SFRJ u dijelu koji se odnosi na Republiku Hrvatsku*“. Prava i obveze, dakle, s federacije prelaze na Republiku Hrvatsku u opsegu koji se tiče ove države. Radi se o sukcesiji, koja je po piscima Deklaracije nastupila 25. lipnja.

d) U st. IV. t. 2. piše da Republika Hrvatska „*mijenja svoj položaj i državnopravni odnos spram SFRJ, pristajući na sudjelovanje u pojedinim njezinim institucijama i službama od zajedničkog interesa u funkciji razdruživanja*“. Sudjelovanje u nekim institucijama je *ograničeno* na funkciju *razdruživanja*, o svim pitanjima koja „*u ovom trenutku ne mogu biti riješena, kao što su položaj JNA, savezna diplomacija, razdioba zajedničkih prava i obveza*“ (st. IV. t. 7.). Otvoren je, dakle, postupak *razdruživanja* u službama koje su do tada bile zajedničke, što je, u stabilnijim prilikama, dugotrajniji proces. Taj proces je osobito nužan i za razdiobu zajedničkih prava i obveza. Ova vezanost Republike Hrvatske za neke zajedničke službe u *procesu razdruživanja* joj ne odriče postojanje kao neovisne države. Nalik je, već smo naveli, modelu saveza država.

e) Prema st. IV. t. 4. „*proglašenjem Ustavne odluke o osamostaljenju ostvarene su pretpostavke za priznavanje Republike Hrvatske kao međunarodnopravnog subjekta*“. Tvorci Deklaracije su smatrali da je s datumom 25. lipnja *proglašena neovisnost* države, i da je nastupila međunarodnopravna *osobnost*, odnosno *subjektivitet* koju trebaju potvrditi druge države.

f) Prema st. IV. t. 8. „*savezna tijela ne mogu djelovati na teritoriju Republike Hrvatske, osim ako to Vlada Republike Hrvatske za pojedini slučaj privremeno ne odobri*“. Odriču se suverena prava federaciji na području Hrvatske, čime ona stječe *puni suverenitet*.

g) Prema st. V. „*Republika Hrvatska priznaje puni suverenitet i međunarodnopravni subjektivitet novim državama koje nastaju razdruživanjem SFRJ*“. Ovim stavkom se utvrđuje da je nastao proces *razdruživanja* SFRJ i da ujedno nastaju nove države. Hrvatska novim državama načelno *priznaje* međunarodnopravni subjektivitet, što ne može ako i sama nije *međunarodnopravni subjekt*.

4.9. Pitanje o datumu stjecanja međunarodnopravne osobnosti Republike Hrvatske ovisi o datumu *efektivnosti* vlasti. Dakle, ovisno o tome kada su vlasti Republike Hrvatske počele uživati puni suverenitet, ovisi nastanak te države kao međunarodnopravnog subjekta.

U Mišljenju br. 1 Arbitražne komisije Konferencije o Jugoslaviji istaknuto je da odgovor na pitanje jesu li akti proglašenja suverenosti i samostalnosti Slovenije i Hrvatske zakoniti ili ne ovisi o načelima međunarodnog prava koja služe za određenje uvjeta na temelju kojih neka cjelina čini državu. Također „*postojanje ili nestanak države je pitanje činjenica, a učinci priznanja od drugih država čisto su deklaratorni.*“

Nema podataka o tome da su u razdoblju od 25. lipnja do 7. srpnja 1991. organi druge države (bivše federacije ili drugih republika) provodili svoje odluke ili volju na području Republike Hrvatske. *Čini se da je činjenično Hrvatska uživala punu suverenost, s tim i neovisnost.*³² Bitan *izuzetak* su ofenzivne i intenzivne vojne operacije JNA (kao pomoć srpskim pobunjenicima, s ciljem komadanja Hrvatske). One su bile nelegalne – protivne volji hrvatskih vlasti i međunarodnom pravu. Zato tadašnja *faktička nepotpunost* ostvarivanja vlasti regularnih organa Hrvatske na teritoriju čitave države, u smislu nedostatka pune *efektivnosti*, nije dobila međunarodnopravni učinak.³³ Hrvatskoj, kada je priznata, priznat je i teritorijalni integritet, pa su nelegalne i akcije njegova narušenja.

Akcije JNA u službi Srbije, stoga i same Srbije, su značile *agresiju*, u međunarodnopravnom smislu.

4.10. „*Agresija je upotreba oružane sile od neke države protiv suverenosti, teritorijalne cjelovitosti ili političke neovisnosti neke druge države ili upotreba oružane sile koja je na bilo koji drugi način nespojiva s Poveljom Ujedinjenih naroda, kao što to proizlazi iz ove definicije.*“³⁴

Nastankom Republike Hrvatske kao subjekta međunarodnoga prava na odnos između nje i federalnih organa je počelo djelovati međunarodno pravo, pa se aktivirala i pravna odgovornost Ujedinjenih naroda u sprječavanju sukoba koji ugrožavaju ili mogu ugroziti međunarodni mir. Jednako tako, povučemo li paralelu između statusa Hrvatske u razdoblju od 25. lipnja do 7. srpnja 1991. i statusa država koje su se tijekom povijesti nalazile u konfederalnom ustroju, među temeljnim pravnim pravilima ćemo pronaći zabranu upotrebe oružane sile na državu članicu.³⁵

JNA je bila vojna sila koja je u navedenom razdoblju primala i izvršavala naredbe samo od članova Predsjedništva SFRJ koji su bili iz Srbije, Crne Gore i Vojvodine, te od protupravno izabranog predstavnika Kosova. Ove prve države

³²...“*Slovenija i Hrvatska, nošene na krilima izborne pobjede nad komunističkim režimom, i u praksi već ostvarene samostalnosti* (podcrtao D. R.), *prepuštajući Makedoniju i BIH njihovoj sudbini, sporazumno su 25. lipnja 1991. godine proglasile svoju nezavisnost.*” – D. Bilandžić, *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb 1999., str. 792.

³³ Ovo načelo se potvrdilo priznanjem Republike Hrvatske i Republike Bosne i Hercegovine, čija središnja vlast također u vrijeme međunarodnog priznanja nije kontrolirala veći dio teritorija države. Načelo je primjenjeno da bi se obeshrabrio agresor.

³⁴ Definicija je usvojena rezolucijom Opće skupštine UN-a iz 1974., prema: V. Đ. Degan, *Međunarodno pravo*, Zagreb 2011., str. 224.

³⁵ *Isto*, str. 252.

(Srbija s autonomnim pokrajinama i Crna Gora) su, dakle, odgovorne za tadašnju upotrebu oružane sile protiv Slovenije i Hrvatske.³⁶

O pitanju je li Republika Hrvatska bila subjekt međunarodnog prava u razdoblju 25. lipnja – 7. srpnja 1991. ovisi i pitanje je li masovna invazija tenkova JNA u Baranji u tom razdoblju označila *unutarnji* (građanski) sukob, ili *agresiju* u međunarodnopravnom smislu.

Oružane akcije JNA na hrvatskom teritoriju nakon 8. listopada nesumnjivo pripadaju *međunarodnom* oružanom sukobu.

4.11. Može li se ustvrditi da je Brijunskom deklaracijom Republika Hrvatska prestala postojati kao međunarodnopravni subjekt, i da se vratila se u okvire federacije na 3 mjeseca?

Pitanje nestanka države je pitanje činjenica, kao i kod nastanka države. Prema nekim mišljenjima je hrvatska vlast formalnopravno prestala biti potpuno suverena: najvišu vlast, njen dio, su opet preuzeli savezni organi.³⁷

³⁶ „Rat je uvijek oružani sukob između dviju ili više država, tj. skup nasilnih čina koje poduzimaju oružane snage radi nadvladavanja neprijatelja i nametanja uvjeta mira prema želji pobjednika. Do 25. lipnja 1991. Hrvatska je formalnopravno bila još uvijek u sastavu jugoslavenske federacije, pa su i oružani okršaji na njenome području bili unutarnji oružani sukobi podložni internim propisima i intervencijama policijskih snaga.

Kad je Hrvatska proglasila svoju samostalnost, nezavisnost i suverenitet, 25. lipnja 1991., neovisno o tome što još nije bila međunarodno priznata od većine država, postala je država, jer je imala valjane državopravne odluke i temeljne atribute koji su uvjet za postojanje države: svoje područje, vlast i stanovništvo (država, u tome slučaju, faktički postoji i ako nije međunarodnopravno priznata).“

„Kako živimo u doba de facto ratova – u suvremenoj međunarodnoj zajednici ratovi uglavnom nemaju formalna klasična obilježja (države npr. ne objavljuju rat, jer strahuju da će ih se zbog toga proglasiti agresorom) – u svakome oružanom sukobu koji ima međunarodni karakter primjenjuju se u cijelosti pravila međunarodnoga prava.“ – D. Rudolf st., *Rat koji nismo htjeli, Hrvatska 1991.*, Zagreb 1999., str. 167. – 168.

³⁷ U izvornom tekstu Zajedničke deklaracije (nazvane *Brijunskom*, jer je na Brijunima održan sastanak ministarske trojke Europske zajednice „...s predstavnicima svih strana koje su izravno uključene u jugoslavensku krizu“, „na poziv jugoslavenske vlade“) ne nalazimo pojam „suspencije akata o neovisnosti na 3 mjeseca“. Suspencija se spominje jedino u Aneksu I. pod nazivom „Ostali modaliteti u pripremi pregovora“, u točki 4. pod nazivom „Sigurnost na granicama“. Taj dio Aneksa, koji govori isključivo o sigurnosti na vanjskim granicama SFRJ, glasi: „Uspostavit će se situacija koja je postojala prije 25. lipnja 1991. U razdoblju suspencije (od tri mjeseca) obaviti će se pregovori da bi se omogućio regularni transfer svih nadležnosti JNA na ovom polju. Čvrsto opredjeljenje ostaje i uspostavljanje takva režima na granici koji se temelji na europskim standardima.“

Pristanak na odgodu primjene državopravnih akata se krije u dijelovima teksta o „primanju k znanju“ deklaracije Europske zajednice i prihvaćanju njenih prijedloga.

Daljnja analiza Deklaracije i dogovora predstavnika država u sukobu i drugih aktera (a koji se tiče obustavljanja uživanja pune suverenosti dvaju država – Slovenije i Hrvatske) zahtijeva posebnu pažnju. Zbog velike povijesne važnosti Zajedničke („Brijunske“) deklaracije, donosimo njezin relevantan dio (objavljen u A. Milardović, *Dokumenti o državnosti Republike Hrvatske*, Zagreb 1992., str. 114. – 117.):

„Na poziv jugoslavenske vlade, ministarska trojka Europske zajednice razgovarala je 7. srpnja 1991. na Brijunima s predstavnicima svih strana koje su izravno uključene u jugoslavensku krizu.

Cilj misije ministarske trojke bio je da stvori odgovarajuće uvjete za mirne pregovore između svih strana. Sve strane su primile k znanju deklaraciju Europske zajednice i njenih država članica od 5. srpnja 1991. i potvrdile svoju obvezu da će se prijedlozi Europske zajednice od 30. lipnja 1991. u potpunosti ispuniti, kako bi se osiguralo prekid vatre i omogućili pregovori o budućnosti Jugoslavije.

5. TEZA IV: REPUBLIKA HRVATSKA JE MEĐUNARODNOPRAVNU OSOBNOST STEKLA 8. LISTOPADA 1991.

5.1. Svrha Brijunske deklaracije u Hrvatskoj nije ostvarena, sukobi su eskalirali. Odgoda primjene neovisnosti (prema nekima i povratak u okvire federacije) nije donijela željeni mir. Zato je Sabor, odmah po isteku tromjesečne odgode primjene državnopravnih akata od 25. lipnja, proglasio potpunu samostalnost Republike Hrvatske, raskidajući sve državnopravne sveze na temelju kojih je zajedno sa ostalim republikama i pokrajinama tvorila dotadašnju SFRJ.

5.2. Saborska Odluka od 8. listopada 1991. glasi:

U skladu sa neotuđivim pravom Republike Hrvatske na samoodređenje,

- polazeći od volje građana Republike Hrvatske iskazane na referendumu od 19. svibnja 1991. godine,
- polazeći od Ustavne odluke o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske i Deklaracije o uspostavi samostalne i suverene Republike Hrvatske, koju je Sabor Republike Hrvatske donio na sjednici od 25. lipnja 1991. godine,
- utvrđujući da je tromjesečni rok o odgodi primjene Ustavne odluke koji je određen Brijunskom deklaracijom istekao 7. listopada 1991. godine,
- utvrđujući da su u roku utvrđenom Brijunskom deklaracijom pojačane agresivne akcije, tzv. JNA i srpskih terorista, na gradove i sela, da su bezobzirno uništavane bolnice, škole, crkve, kulturni spomenici i drugi civilni objekti, što je kulminiralo čak napadanjem i bombardiranjem povijesne jezgre Zagreba pri čemu su oštećene i zgrade Rezidencije Predsjednika Republike, Vlade i Hrvatskog sabora u vrijeme zasjedanja, sa pokušajem atentata na Predsjednika Republike,
- utvrđujući da Jugoslavija kao državna zajednica više ne postoji, Sabor Republike Hrvatske na zajedničkoj sjednici svih vijeća održanoj 8. listopada 1991. godine, donosi

U vezi s tim prijedlozima, daljnji modaliteti su dogovoreni u Aneksu I.

Sve strane su se složile da se sljedeća načela moraju doslovno poštovati da bi se osiguralo mirno rješenje:

- *Narodi Jugoslavije jedini mogu odlučiti o vlastitoj budućnosti,*
- *Došlo je do razvoja nove situacije u Jugoslaviji koja zahtijeva pažljivo nadgledanje i pregovore između različitih strana,*
- *pregovori moraju hitno početi, a ne kasnije od 1. kolovoza 1991. o svim aspektima budućnosti Jugoslavije, bez ikakvih preduvjeta i na osnovi načela sadržanih u Završnom dokumentu iz Helsinkija i Pariškoj povelji o novoj Europi (ovo se posebno odnosi na ljudska prava, uključujući pravo naroda na samoopredjeljenje u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda i odgovarajućih normi međunarodnog prava, što znači i onih koje se odnose na teritorijalni integritet država),*
- *kolektivno predsjedništvo mora imati potpuna ovlaštenja i igrati svoju političku i ustavnu ulogu, glede saveznih oružanih snaga,*
- *sve strane će se suzdržati od bilo kakvih jednostranih koraka, a pogotovu od svih nasilnih akata.*

Zajednica i njene države članice pružit će pomoć u pronalaženju mirnih i trajnih rješenja za sadašnju krizu, pod uvjetom da se strogo poštuju navedene obveze.“

ODLUKU

1. Republika Hrvatska od dana 8. listopada 1991. godine raskida državno-pravne sveze na temelju kojih je zajedno sa ostalim republikama i pokrajinama tvorila dosadašnju SFRJ,

2. Republika Hrvatska odriče legitimitet i legalitet svim tijelima dosadašnje federacije - SFRJ,

3. Republika Hrvatska ne priznaje valjanim niti jedan pravni akt bilo kojeg tijela koje nastupa u ime bivše federacije - SFRJ,

4. Republika Hrvatska priznaje samostalnost i suverenost ostalih republika bivše SFRJ, na temelju načela uzajamnosti i spremna je s onim republikama s kojima nije u oružanom sukobu uspostaviti, održavati i razvijati prijateljske, političke, gospodarske, kulturne i druge odnose,

5. Republika Hrvatska kao suverena i samostalna država, jamčeći i osiguravajući temeljna prava čovjeka i nacionalnih manjina, zajamčenih izričito Općom deklaracijom Ujedinjenih naroda, Završnim aktom Helsinške konferencije, dokumentima KESS-a i Pariškom poveljom u sklopu europskih integracijskih tijekova, pripravna je ulaziti u međudržavne i međuregionalne asocijacije s drugim demokratskim državama,

6. Republika Hrvatska nastavit će postupak utvrđivanja međusobnih prava i obveza u odnosu na ostale republike bivše SFRJ i u odnosu na bivšu federaciju,

7. Ova odluka stupa na snagu u trenutku njezina donošenja.

5.3. Neki pisci smatraju 8. listopada datumom stjecanja hrvatske neovisnosti. Temeljni argument za negiranje postignuća neovisnosti u ranijem razdoblju, osim veza (stvarnih ili hipotetskih³⁸) s onim što je tada privremeno još bilo preostalo od države prethodnice, je Mišljenje Arbitražne komisije br. 11 od 16. srpnja 1993. o određivanju datuma sukcesije za svaku državu sljednicu bivše SFRJ:

„...glede Republike Hrvatske i Republike Slovenije...obje su proglasile svoju neovisnost 25. lipnja 1991., potom su u primjeni odredaba Brijunske deklaracije od 7. srpnja 1991. za tri mjeseca suspendirale te deklaracije o neovisnosti. U skladu s njome učinak te suspenzije prestao je 8. listopada 1991. Toga su dana te dvije republike konačno prekinule sve svoje veze s organima SFRJ i stekle su u smislu međunarodnoga prava kvalitete suverenih država. Za njih je 8. listopada 1991. datum sukcesije država.“³⁹

5.4.1. Iz ovoga Mišljenja Arbitražne komisije se može zaključiti:

a) Komisija prihvaća da je Hrvatska (i Slovenija) 25. lipnja proglasila neovisnost;

³⁸ „Uzalud je Stipe Mesić, kao predsjednik Predsjedništva SFRJ, naređivao da „JNA“ prestane ratovati i da se povuče u vojarne. Bilo je očito da srpski generali, koji su zapovijedali „JNA“, slušaju samo srbijanskog predsjednika Slobodana Miloševića, zagovaratelja velikosrpske ekspanzije.“ – I. Perić, *Povijest Hrvata*, Zagreb 1997., str. 265.

³⁹ Preuzeto iz: Degan, *Hrvatska država u međunarodnoj zajednici*, Zagreb 2002., str. 243.

b) kvalitete suverenih država u smislu međunarodnoga prava te su države stekle tek 8. listopada; zato je taj datum i datum sukcesije.

Uspoređujući točke a) i b), te druga mišljenja Arbitražne komisije, može se zaključiti:

(a) činjenicu što u aktima 25. lipnja nije izrijeком spomenuta *neovisnost* (a po nekim autorima je to jedan od temeljnih dokaza o odsustvu neovisnosti) Komisija je zanemarila, jer se u ovom Mišljenju izrijeком navodi da je toga datuma proglašena upravo *neovisnost*;

(b) kvalitetu suverene države u smislu međunarodnoga prava Hrvatska je stekla 8. listopada. Postojanje države, u međunarodnopravnom smislu, ovisi o činjenicama, a to je *efektivna vlast* nad određenim teritorijem i stanovništvom. Postojanje efektivne (neovisne) vlasti hrvatskih državnih organa na teritoriju Republike Hrvatske u razdoblju 25. lipnja – 7. srpnja Komisija je *ignorirala*, smatrala irelevantnim, *prekratkim da bi se priznao učinak*, ili netočnim. Može se izvesti zaključak da je, unatoč proklamiranoj neovisnosti, po mišljenju Komisije ostala *stvarna ovisnost* Hrvatske o federalnim organima.

5.4.2. U Mišljenju br. 11. Arbitražne komisije je upotrijebljena sintagma „kvalitet suverene države u smislu međunarodnoga prava“, koji je Republika Hrvatske stekla, po tom mišljenju, 8. listopada 1991. Zašto nije upotrijebljen izraz “subjekt međunarodnoga prava”?

Valja utvrditi razliku između pojmova:

- stjecanje kvalitete *suverene države u smislu međunarodnoga prava*,
- stjecanje kvalitete *suverene države*,
- stjecanje međunarodnopravnog *subjektiviteta* države,
- *sukcesija* države.

Ovi se pojmovi često susreću u istim prilikama i dolazi do njihova preklapanja, pa se ponekad koriste kao sinonimi. Naprotiv, značenje im nije jednako, strogo se razlikuju.

U hrvatskoj pravnoj literaturi se pojam *subjekta* međunarodnog prava definira kao “svatko tko je po odredbama toga prava nositelj prava i dužnosti, djeluje izravno po pravilima toga prava i izravno je podvrgnut međunarodnom pravnom poretku⁴⁰”, ili kao “svatko tko u međunarodnom pravnom poretku ima pravnu i djelatnu sposobnost⁴¹”. Prof. Degan, međutim, dalje definira pravnu sposobnost kao onu koja se “očituje u tome da subjekt toga prava *može biti* (podcrtao D. R.) nositeljem prava i obveza”, a djelatna sposobnost podrazumijeva “sposobnost subjekta međunarodnog prava *da može* (podcrtao D. R.) samostalno isticati svoje zahtjeve preme drugim subjektima, sklapati međunarodne ugovore i druge pravne poslove, te općenito sudjelovati u stvaranju i izmjeni normi općega i partikularnoga

⁴⁰ Andrassy, Bakotić, Vukas, *Međunarodno pravo 1*, Zagreb 1995., str. 53.

⁴¹ V. Đ. Degan, *Međunarodno pravo*, Zagreb 2011., str. 205.

međunarodnog prava”⁴².

Za našu raspravu je zanimljivo da se pravna sposobnost očituje u tome da subjekt *može biti* nositeljem prava i obveza, a ne da *jest* nositelj prava i obveza, te da je jednako definirana djelatna sposobnost - kao *mogućnost* sudjelovanja u stvaranju i izmjeni međunarodnopravnih normi.

Razlika između *hipotetske mogućnosti* i *stvarnog ostvarivanja* prava i obveza, te *mogućnosti* ostvarivanja pravnih poslova i njihovog *realnog* sklapanja – i sudjelovanja u međunarodnom običajnom procesu – je u prihvaćenosti neke države od strane međunarodne zajednice, odnosno u njenom međunarodnom priznanju. Ovako sročene definicije pogoduju *deklaratornoj* teoriji o učincima priznanja, jer pravnu i djelatnu sposobnost (međunarodnopravni subjektivitet) imaju one države koje ih mogu ostvarivati *već hipotetski*, a ne one koje ih *praktički* ostvaruju *tek* od trenutka međunarodnog priznanja.

Pravna sposobnost se može steći neovisno o praktičnoj sposobnosti ostvarivanja pojedinih prava iz snopa suverenih prava.

Znanstvenici manje utjecajnih država mahom podupiru deklaratornu teoriju o učincima priznanja, jer tako dosljedno interpretiraju načelo pravne jednakosti država, dok teorija i praksa u nekim većim državama naginje podupiranju konstitutivne teorije. Realnost je, čini se, u ispreplitanju oba učinka priznanja.

5.4.3. Razlika između pojmova suverena država i suverena država u smislu međunarodnoga prava može biti dvojaka:

a) suverena država u *smislu međunarodnoga prava* može biti ona koja je međunarodno priznata;

b) to može biti ona koja udovoljava *dodatnim* uvjetima za postojanje države

(uz postojanje teritorija, stanovništva i neovisne vlasti država treba biti podvrgnuta međunarodnopravnom poretku, djeluje po pravilima toga prava).

U povijesti je bilo više primjera država koje nisu zaživjele u međunarodnoj zajednici: kao cjelina su bile odbačene ili nepriznate, ili se njihov nastanak protivio temeljnim načelima međunarodnoga prava. To su bile suverene države, ali ne u smislu međunarodnoga prava.

U primjeru Republike Hrvatske se njen nastanak, kao *države* i kao *države u smislu međunarodnoga prava*, preklapa.

5.4.4. Pravna sposobnost je biti (ili moći biti) nositeljem prava i dužnosti, a sukcesija je preuzimanje prava i dužnosti glede nekoga teritorija, i stanovništva, od države prethodnice na državu sljednicu. Država koja u potpunosti nastaje na dijelu teritorija države prethodnice, kao što je slučaj sa Republikom Hrvatskom, u cjelini preuzima sva prava i dužnosti glede toga teritorija i stanovništva. Ta prava i dužnosti su iz okvira prethodnih nadležnosti federacije kao cjeline, jer je izvjesna prava i dužnosti država sljednica (u našem primjeru Hrvatska) uživala i ranije

⁴² Isto.

kao federalna jedinica. Bez stjecanja upravo ovih novih prava i dužnosti nema ni stjecanja međunarodnopravnog subjektiviteta.

Republika Hrvatska je zato postala nositeljica prava i dužnosti iz okvira međunarodnoga pravnog poretka onoga trenutka kada su prava i dužnosti sa države prethodnice prešla na nju. Stjecanje *pravne sposobnosti* Hrvatske se, dakle, poklapa sa datumom *sukcesije*.

5.4.5. U razdoblju nastanka oružanog sukoba na području Republike Hrvatske su pravila međunarodnog prava u oružanim sukobima djelovala i na njenom području: dio prava i dužnosti iz okvira međunarodnog prava se ostvarivao i u razdoblju od 7. srpnja do 8. listopada, kada se prema nekim mišljenjima Republika Hrvatska vratila u status federalne jedinice. Prema ovim gledištima prava i dužnosti iz okvira međunarodnog prava Republika Hrvatska nije uživala u punom opsegu, ostala prava i dužnosti - osim prava i dužnosti iz oblasti ratnog i humanitarnog prava - se nisu primjenjivala. Zbog nedostatka pune pravne i djelatne sposobnosti nije bila subjekt međunarodnoga prava.

Neke države mogu biti subjekti međunarodnoga prava a da praktički, realno ne uživaju punu pravnu i djelatnu sposobnost. To mogu biti, primjerice, privremeno nepriznate države. Tu se radi o nemogućnosti uživanja pune pravne i djelatne sposobnosti prema određenom krugu država, a ne prema vrsti prava i pravnih poslova.

5.4.6. Na kraju valja analizirati i pojam *sukcesije* države, jer je Mišljenjem br. 11 Arbitražne komisije 8. listopada priznat datumom sukcesije država za Republiku Hrvatsku.

*„Sukcesija kao ustanova međunarodnog prava jest ulaženje neke države u pravne odnose druge države, koje je posljedica osnivanja ili proširenja vlasti, odnosno uspostave suverenosti te države na području koje je dotada pripadalo drugoj državi. Riječ je, dakle, o problemu preuzimanja od strane države sljednice prava i obveza države prednice glede niza pitanja vezanih uz to područje.“*⁴³

*„Sukcesija država je zamjena jedne države drugom glede odgovornosti za međunarodne odnose nekog područja, odnosno stanje nastalo teritorijalnim promjenama na nekom području.“*⁴⁴

Naziv je *„od succedere – ići pod, doći na čije mjesto, zamijeniti koga, ići za kim, slijediti. Naziv je za skup pravnih pitanja i rješenja vezanih uz prijelaz nekog državnog područja (cijelog ili samo dijela) jedne države pod vlast druge države.“*⁴⁵

Kod sukcesije se *„postavlja pitanje da li uopće, odnosno u kojoj mjeri država sljednik ulazi u prava i dužnosti države prednika“.*⁴⁶

⁴³ Andrassy, Bakotić, Vukas, *nav. dj.*, str. 261.

⁴⁴ *Pravni leksikon*, Zagreb 2006., str. 1563.

⁴⁵ V. Ibler, *nav. dj.*, str. 304.

⁴⁶ *Isto.*

Arbitražna komisija je, dakle, utvrdila 8. listopada 1991. datumom kada su državni organi Republike Hrvatske u potpunosti započeli preuzimati prava i obveze u pogledu njenog teritorija i stanovništva.⁴⁷

Sposobnost stjecanja prava i obveza se naziva *pravna sposobnost*: prema ovom Mišljenju Komisije, Republika Hrvatska je toga datuma stekla pravnu i djelatnu⁴⁸ sposobnost, što znači i status subjekta međunarodnog prava.

5.4.7. Stjecanjem neovisnosti Hrvatska je stekla, uz temeljna, i druga prava neovisnih država - subjekata međunarodnoga prava - kao što je pravo na sukcesiju nakon raspada prijašnje države SFR Jugoslavije. Suverenitet i neovisnost su trajna stanja, ostvaruju se *ipso iure* i *ipso facto* od trenutka proglašenja neovisne države, a pravo *ostvarivanja* sukcesije može se započeti ostvarivati nakon stjecanja međunarodnopravnog subjektiviteta, protekom određenog vremena.

6. TEZA V: REPUBLIKA HRVATSKA JE POSTAJALA SUBJEKTOM MEĐUNARODNOGA PRAVA DVAPUT, 25. LIPNJA I 8. LISTOPADA 1991.

6.1. U slučaju Republike Hrvatske su stjecanje kvalitete *suverene države*, stjecanje kvalitete *suverene države u smislu međunarodnoga prava*, stjecanje međunarodnopravnog *subjektiviteta* države i *sukcesija* države - nastali istoga datuma. Bolje rečeno – istih datuma, jer su prema ovoj tezi nastali dvaput, oba puta u cijelosti.

6.2. Tako bi bilo ispravnije da je Arbitražna komisija za datum 8. listopada 1991. upotrijebila termin *konačna sukcesija*. Datum 25. lipnja se trebao nazvati *prvotni* datum sukcesije, zatim je 7. srpnja *novi* (drugi) datum sukcesije (*povratak na prethodno stanje*, povratak je sukcesije s Republike Hrvatske na federalne organe), i treći, *konačni*, je 8. listopada.

Oba datuma, 25. lipnja i 8. listopada je nastala međunarodna pravna osobnost Republike Hrvatske. Taj zaključak, premda uvjerljiv, za posljedicu ima vrlo komplicirane učinke.

⁴⁷ Sukcesiju valja razlikovati od neovisnosti države s obzirom na njena dva aspekta: jedan je *stjecanje prava* na sukcesiju, a drugi je *postupak* sukcesije. *Stjecanje prava* na sukcesiju je u *trenutku* kada novostvorena država počinje ostvarivati svoj suverenitet, tj. međunarodnopravni subjektivitet - od trenutka proglašenja neovisnosti. *Datum relevantan* za stjecanje prava i obveza je, dakle, datum proglašenja neovisnosti. Stvarno, praktično *ostvarivanje* prava na sukcesiju ne mora se podudarati s datumom stjecanja neovisnosti - ovisi o dogovoru s ostalim državama sljednicama o početku sukcesije nakon raspada bivše države, primjerice. U snopu suverenih prava države je i ovo pravo (uz pravo na neovisnost, pravo na teritorijalnu cjelovitost, pravo na poštivanje dostojanstva i dr.), koje se ostvaruje u *postupku* sukcesije, obično dugotrajnom. Temeljna prava država su trajna, a pravo na sukcesiju, ako se u potpunosti ostvari, praktički biva iscrpljeno.

⁴⁸ Priznanje drugih država ne bi trebao biti uvjet postojanja subjekta međunarodnog prava, pa sve države „imaju ničim ograničenu sposobnost sklapanja svih vrsta ugovora. To potvrđuje i članak 6. Bečke konvencije iz 1969. kada navodi: „Svaka država ima sposobnost da sklapa ugovore.“ – V. Đ. Degan, *Međunarodno pravo*, Rijeka 2006., str. 129.

6.3. Republika Hrvatska je s datumom 8. listopada nedvojbeno postala, a prema nekim mišljenjima već i bila međunarodnopravni subjekt.

Danas se u Republici Hrvatskoj ovi datumi obilježavaju kao državni praznici - 8. listopada je *Dan neovisnosti*, a 25. lipnja *Dan državnosti*, što znači da je u Hrvatskoj službeno stajalište o 25. lipnja kao datumu kada nije postignuta neovisnost, time i status subjekta međunarodnog prava.

7. TEZA V: REPUBLIKA HRVATSKA JE POSTALA SUBJEKTOM MEĐUNARODNOGA PRAVA 25. LIPNJA 1991., I TAJ STATUS JE NEPREKINUT I KONAČAN

7.1. Prema ovoj, posljednjoj tezi Hrvatska je kao subjekt međunarodnoga prava nastala 25. lipnja 1991. i nije *faktički* izgubila efektivnost svojih vlasti ni nakon 7. srpnja.

Međunarodno pravo se isključivo zanima za *efektivnost vlasti*: puna efektivnost vlasti hrvatskih državnih organa je, vidjeli smo, započela s datumom 25. lipnja. Je li dio *efektivnosti* (u okviru dijela nadležnosti) s datumom 7. srpnja prešao na federalne organe? Ako nije, Hrvatska je nastavila postojati sa statusom subjekta međunarodnog prava, nije izgubila punu pravnu i djelatnu sposobnost.

Efektivnost vlasti saveznih organa, u dijelu vlastite nadležnosti, je za navedeno razdoblje vrlo upitna.⁴⁹

Federalni, zajednički organi su se u razdoblju od 7. srpnja do 8. listopada 1991. nalazili u konfuznim i kaotičnim prilikama države u raspadu. Oni su bili nedjelotvorni, rascijepljeni s obzirom na nacionalnost predstavnika, a prilike u saveznom vlastima su bile gotovo anarhične.⁵⁰

Ono što se zapravo provodilo pod krinkom volje ostataka još uvijek zajedničke države je *upotreba oružane sile* (djelovanje JNA), pod vodstvom Srbije i Crne Gore: „*Ulogu glavnog napadača sve otvorenije i više preuzima JNA...*“⁵¹

Da se s nekim državama, članicama bivše SFRJ, Hrvatska nalazila u oružanom

⁴⁹ „Iako su proglašenja nezavisnosti četiriju republika (Slovenije i Hrvatske 25. lipnja, Makedonije 9. rujna, Bosne i Hercegovine 15. listopada 1991., op. D.R.) stvarno označila raspad Jugoslavije, još su postojali savezni organi vlasti. Čak je hrvatski predstavnik u predsjedništvu SFRJ Stipe Mesić od 1. srpnja – unatoč protivljenju srbijansko-crnogorskog dijela tog predsjedništva – preuzeo dužnost predsjedajućeg. Međunarodni pak čimbenici, zbog svojih političko-strategijskih interesa, ne žele likvidaciju jugoslavenske države i poduzimaju diplomatske akcije za njezino spašavanje. U sljedećim mjesecima Srbija – ne prihvaćajući realnost osamostaljivanja republika - ne odustaje da jugoslavensku krizu riješi silom, s ciljem održanja Jugoslavije s velikosrpskom prevlasti.“ - H. Matković, *Povijest Jugoslavije, hrvatski pogled*, Zagreb 1998., str. 413.

⁵⁰ Datum 26. lipnja, dan nakon što su Slovenija i Hrvatska usvojile svoje povijesne državne pravne akte, Savezno izvršno vijeće (federalna vlada) proglasilo je te odluke ništavnima. Paradoksalno, u to vrijeme je premijer bio Hrvat Ante Marković. – I Goldstein, *nav. dj.*, str. 694. i 695.

„Nakon rata u Sloveniji autoritet Ante Markovića je na svim stranama ubzao nestajao. Za međunarodne je čimbenike bio sve manje relevantan sugovornik, a u unutarjugoslavenskoj politici od njega su se distancirale sve strane.“ – *Isto*, str. 696.

⁵¹ *Isto*, str. 700.

sukobu, izrijeком je potvrđeno i saborskom Odlukom od 8. listopada, točkom 4.⁵² O anarhičnim prilikama toga vremena svjedoči i podatak da je naredbu predsjednika Predsjedništva SFRJ Stjepana Mesića od 11. rujna da se JNA povuče u vojarnе armijsko vodstvo javno odbilo.⁵³

Počетkom listopada Stjepan Mesić je boravio u Zagrebu, i premda je formalno i dalje bio Predsjednik Predsjedništva SFRJ, sklanjao se od napada i atentata JNA, vojske kojoj je bio vrhovni zapovjednik.

7.2. Zastupnici teze o kontinuitetu suverenosti i samostalnosti, pa i neovisnosti Republike Hrvatske, ističu važnu činjenicu: *hrvatski Sabor nikada nije donio odluku o odgodi primjene suverenosti i samostalnosti, proglašениh 25. lipnja*. Brijunsku deklaraciju je prihvatio Predsjednik Republike, ne i Sabor.⁵⁴ Jedino je Sabor ovlašten donositi odluke kojima će odgoditi primjenu svojih odluka, štoviše, radi se o Ustavnoj odluci. Saborsku Ustavnu odluku, prema tome, Predsjednik nije bio ovlašten mijenjati, ukidati ili odgađati primjenu pojedinih dijelova. U svakom slučaju, da bi obveza bila valjana, Sabor ju je trebao potvrditi.

Predsjednik Republike je, prihvaćanjem Brijunske deklaracije, stvorio međunarodnopravnu obvezu Republike Hrvatske, ali gledano iz kuta internoga pravnog poretka, Odluka o suverenosti i samostalnosti je ostala neokrnjena i u punoj primjeni.

Čak i usvajanjem Brijunske deklaracije Odluka je ostala *na snazi*, jedino privremeno *izvan primjene*, što bitno ne mijenja ostvarenost punog suvereniteta.

Ambivalentost ove pravne situacije je dobro poznata pravnoj teoriji: radi se o odnosu između međunarodnog i unutarnjeg prava. Kako se za pojam subjekta međunarodnoga prava primjenjuju kriteriji upravo međunarodnoga prava, ne treba dvojiti o davanju prednosti argumentima o *postojanju* pravne obveze.

7.3. Vidjeli smo, međunarodnopravni subjektivitet Republike Hrvatske, suverenost i neovisnost su nastali 25. lipnja 1991. Uvjerljivost teza o kontinuitetu, odnosno diskontinuitetu učinaka državnopravnih akata donesenih toga datuma ovisi o interpretaciji učinaka Brijunske deklaracije.

7.3.1. Je li unatoč Brijunskoj deklaraciji sačuvana međunarodnopravna osobnost Republike Hrvatske?

7.3.1.1. *Afirmativno gledište*

7.3.1.1.1. Prema nekim mišljenjima Brijunskom deklaracijom su državnopravni

⁵² Navedeno je da postoje države-članice bivše SFRJ s kojima Hrvatska nije u oružanom sukobu; iz toga valja zaključiti da postoje države (članice bivše SFRJ) s kojima *jest* u oružanom sukobu.

⁵³ I. Goldstein, *nav, dj.*, str. 703.

⁵⁴ Premda je hrvatski Predsjednik pristanak na Brijunsku deklaraciju dao u uvjetima fакtičke *agresije* (odn. prijetnje upotrebom oružane sile, i njenom stvarnom upotrebom), što je jedan od uvjeta apsolutne ništavosti međunarodnoga ugovora, u literaturi je zabilježeno da se „*do sada nije dogodilo da je neki ugovor proglašen ništavim zbog prisile nad cijelom državom.*“ – Dimitrijević, Račić, Đerić, Papić, Petrović, Obradović, *Osnovi međunarodnog javnog prava*, Beograd 2005., str. 40.

akti o neovisnosti koje je uvojiio Sabor 25. lipnja suspendirani, pa je tako u Hrvatskoj suspendirano, odgođeno uživanje pune suverenosti i samostalnosti, a Republika Hrvatska se vratila u status federalne jedinice SFRJ.

Ova teza se zasniva na pogrešnoj pretpostavci da je *suspendirana neovisnost*, a ne *primjena* akata o tome.

Brijunska deklaracija *nije imala retroaktivno* djelovanje – proglašenje neovisnosti od 25. lipnja nije dovedeno u pitanje. Niti jednim dijelom te deklaracije, niti kojim drugim aktom kojeg je usvojio hrvatski Sabor – a samo je to tijelo bilo ovlašteno donositi o tome odluke – se nije zašlo u suštinu i poništilo odluku o neovisnosti. Ona je i dalje ostala na snazi, stoga postoji kontinuitet njenog učinka i u razdoblju nakon 7. srpnja, nakon usvajanja Brijunske deklaracije.

Kao i drugi pravni akti u kojima to nije izričito naglašeno, ili su sasvim specifične prirode, djelovanje Brijunske deklaracije je *ex nunc*, od datuma njenog donošenja, i to na *primjenjivanje* akata od 25. lipnja.

Zaustavljen je *proces razdruživanja*, a polazišne osnove toga procesa (državnopravni položaj Hrvatske) *su sačuvane – proklamirana neovisnost je ostala na snazi*.

Državnopravnim aktima od 25. lipnja je proglašena trenutačna suverenost i samostalnost, i te su pravne činjenice (kao i neovisnost) nastupile odmah - toga datuma i konačno.

Uz ovo određivanje temelja državnopravnog statusa Hrvatske aktima od 25. lipnja je bio određen i čitav niz odnosa koji su tek trebali nastupiti, kao što je proces razdruživanja i u njemu utvrđivanje prava i obveza, a to su, naveli smo, dugotrajniji postupci. Brijunskom deklaracijom se mogla odgoditi jedino primjena tih postupaka. Brijunska deklaracija nije imala djelovanje *ex tunc*, na prošle i konačne činjenice i dovršen državnopravni status.

7.3.1.1.2. Povratak Republike Hrvatske u status federalne jedinice, a time i gubitak neovisnosti i međunarodnopravne osobnosti, se nije ostvario. O tome je trebala postojati izričita odluka - o *poništanju* akata od 25. lipnja - ili odluka kojom bi se u bitnom zašlo u suštinu neovisnog državnopravnog položaja.

7.3.1.2. *Negirajuće gledište*

Zanimljivost povezana s pravnim domašajem Brijunske deklaracije, odnosno s kontinuitetom hrvatske suverenosti i neovisnosti je što je jednako uvjerljivo i sasvim oprečno tumačenje, da je suspenzijom primjene državnopravnih akata od 25. lipnja odgođena i primjena samog *stanja neovisnosti*. Neovisnost je *trajno stanje, ne ovisi* o trenutku formalnog proglašenja i uvijek može biti prekinuto, pa se prema ovom mišljenju učinak Brijunske deklaracije protegnuo na čitav *status* države, ne samo na proces razdruživanja. Hrvatska tako više nije bila ni potpuno suverena ni samostalna. *Povratak je na prijašnje stanje*, od 7. srpnja Hrvatska je ponovno federalna jedinica SFRJ.

Međunarodnopravna osobnost Republike Hrvatske, stečena 25. lipnja, stavljena je u stanje *mirovanja*. Prema radikalnijem gledištu je osobnost tada *nestala*, da bi

se ponovno uspostavila 8. listopada.

7.3.2.1. Posve je nejasno pravnoformalno stanje države u razdoblju 7. srpnja – 8. listopada⁵⁵. Takav dojam pojačava i nejasno *realno, faktično* stanje - jesu li savezni organi u sklopu svojih legalnih funkcija ostvarivali dio svojih nadležnosti na području Hrvatske? Savezni premijer je i nadalje ostao Hrvat Ante Marković (premda pristalica i u funkciji politike očuvanja Jugoslavije, federalističke), a Hrvatska je imala i svoga predstavnika Stjepana Mesića u Predsjedništvu SFRJ, i to kao predsjednika. Može li se reći da je Hrvatska sačuvala punu autonomiju odlučivanja, suverenitet, isključivost vlasti?

Je li *efektivnost* vlasti, odlučujući kriterij za postojanje međunarodnopravne osobnosti, u tom razdoblju pripadala isključivo Republici Hrvatskoj?

Ne valja, međutim, izgubiti iz vida i to da je čitavo novonastalo stanje tijekom i nakon usvajanja Brijunske deklaracije protupravno - posljedica je upotrebe oružane sile.

7.3.2.2. Ovom raspravom smo posao započeli, ne i završili: valja ga dovršiti iz kuta povijesti, kronološkom analizom događaja od 7. srpnja do 8. listopada. Ključni odgovor na pitanje o kontinuitetu pune međunarodnopravne osobnosti Republike Hrvatske nakon Brijunske deklaracije ne može se dati međunarodnopravnom analizom, nego povijesnopravnom, proučavanjem faktografije.

7.4. Brijunskom deklaracijom je odgođen proces razdruživanja, a Odlukom Sabora od 8. listopada je objavljen raskid svih državno-pravnih sveza s ostalim republikama i pokrajinama

U prethodnim dijelovima rasprave smo analizirali učinak izostanka termina „*neovisnost*“ u državnopravnim aktima od 25. lipnja, te stvarni položaj Republike Hrvatske toga vremena u odnosu prema SFRJ, državi u raspadu. Naveli smo da je Republika Hrvatska kao neovisna država nastala 25. lipnja, premda nije raskinula sve veze sa saveznom tijelima. Vjerujemo da je zadržavanje izvjesnih državnopravnih veza s ostalim republikama i pokrajinama bio istinski razlog za tezu Arbitražne komisije o datumu sukcesije 8. listopada. Konačan raskid tih veza je, po toj komisiji, bio uvjet za nastanak sukcesije i uspostavu kvalitete suverene države u međunarodnopravnom smislu. Prema našem mišljenju stvarna sukcesija se dogodila ranije, 25. lipnja, jer je već tada Hrvatska stekla puni suverenitet (iznimka su bila u ratu okupirana područja) i neovisnost. Tada je, smatramo, stekla i status subjekta međunarodnoga prava.

⁵⁵ Valja istražiti izvorne dokumente u kojima se sugerira odgoda hrvatskih i slovenskih akata o neovisnosti, osobito deklaracija Europske zajednice i njenih država članica od 5. srpnja 1991. i prijedlozi Europske zajednice od 30. lipnja 1991. U Brijunskoj deklaraciji, naveli smo, obveza na moratorij nije precizirana.

ATTAINMENT OF INTERNATIONAL LEGAL STATUS ON THE PART OF THE REPUBLIC OF CROATIA (25TH JUNE 1991)

The emergence of the Republic of Croatia as a subject of the international law cannot be considered exclusively in the context of its international recognition. Croatia emerged as an international law subject upon proclamation of its own independence and, thus, as all sovereign states, attained all rights and duties with regard to its territory. The attainment of both the sovereignty and international status on the Croatian part can, therefore, be considered in the context of the efficiency of the exercise of the sovereign state authority. In the author's view, the Republic of Croatia emerged as the subject of the international law on 25th June 1991, following the enactment of the constitution acts on sovereignty and autonomy, implicit independence, which resulted directly from factual efficiency of the sovereign state authority. Having signed the Brijuni agreement on 7th July 1991, the President of the Republic of Croatia assumed the international obligation to defer the enactment of constitution acts for a period of three months. The Croatian Parliament, however, never ratified the agreement, although the decision concerning ratification was within its exclusive jurisdiction. This very act of not ratifying the agreement actually represents the conflict between the international legal obligation and internal law. The text writer believe that the very enactment of the agreement was indeed deferred, thus giving preference to the international law. The constitution acts that were passed on 25th June 1991 remained in force notwithstanding the Brijuni declaration. There are two different theories on the effects that the declaration had on the international legal status of Croatia. According to the first one, Croatia lost its international status or, in other words, ceased to be the subject of the international law: the effect of the constitution acts was, thus, annulled. Croatia once again regained its previous status of a federal unit within the Social Federal Republic of Yugoslavia (SFRY). According to the second theory, however, the Republic of Croatia emerged as a sovereign and independent republic, as proclaimed on 25th June. Its sovereignty is, therefore, continuous and indubitable.

Key words: *emergence of the Republic of Croatia as the subject of the international law, efficiency of the state authority, sovereignty, independence, succession.*